

TOPLUMSAL CİNSİYET SOSYOLOJİSİ

1

KISA ÖZET

KOLAY AÖF

1. Ünite – Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç

Günümüzde sosyolojiye giriş kitaplarının ‘Feminist Perspektifle Sosyolojiye Giriş’ veya ‘Sosyolojide Feminist Perspektifler/Düşünceler’ gibi isimlerle yayınlanması bunun en somut örneğidir. Bunun yanında, sosyoloji öğrencileri için hazırlanmış ‘Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi’ veya ‘Sosyoloji ve Toplumsal Cinsiyet’ gibi isimler taşıyanlarına da rastlamak mümkündür.

TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Bu kavramın feminist çalışmalar yapanlar tarafından önemi, onun kadınlar ile erkekler arasındaki güç ilişkilerini anlamaya, eşitsizlikleri sorgulamaya yarayacak bir kavram olarak düşünülmesinden sonra artmıştır.

1970’lerden itibaren yapılan toplumsal cinsiyet çalışmalarında üç önemli aşama kaydedilmiştir: Birinci aşama, cinsiyet farklılıklarına (kadın-erkek) vurgu yapılan aşamadır. Çalışmaları yapanlar, bu farklılıkların bireylerin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığı konusunda görüş birliğindedir. İkinci aşamada öğrenilen cinsiyet rollerine ve toplumsallaşmaya vurgu yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet, özgül toplumsal düzenlemelerin (kadını bireye indirgemeyen) bir ürünü olarak anlaşılmıştır. Üçüncü aşamada, toplumsal cinsiyetin bütün sosyal sistemlerde (sınıflı ve ataerkil) merkezi bir rolünün olduğu fark edilmiştir. Yani, toplumsal cinsiyet, ücretli çalışma, aile, politika, gündelik yaşam, ekonomik kalkınma, hukuk, eğitim ve daha birçok alanda analizlere katılmıştır.

Toplum içinde kadın ve erkekler arasındaki sosyal farklılıkların biyolojik farklılıkların bir yansıması olduğunu savunanlara ‘doğacı görüş’ taraftarları ve cinsiyet rollerinin kültürel olarak belirlendiği ve sosyal olarak inşa edildiğini savunanlara da ‘gelişmeci’ görüş taraftarları denilir.

- **Doğacı görüş:** Erkeklerle kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar vardır. Toplumsal işbölümü tarihsel olarak farklılıklar çerçevesinde oluşmuştur. Erkekler kadınlardan fizik olarak daha güçlü oldukları için avcı ve savaşçı olabildiler ve evden/haneden uzaklaşabildiler. Kadınlar ise, hem fizik olarak zayıflardı hem de çocuk doğurma özellikleri nedeniyle eve/haneye bağımlıydılar.
- **Gelişmeci görüş:** Bu görüşü savunanlar, cinsiyet (biyolojik) ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu görüşündedirler. Bu görüşe göre bir insanın davranışı, büyük ölçüde onun yetiştiği sosyal ve kültürel çevrenin (yapının) bir yansımasıdır.

Ann Oakley, yapılan araştırmalardan örnekler vererek kız çocuklar ile erkek çocuklar arasındaki farklılıkların ailede ve okulda nasıl yaratıldığını anlatır.

Doğacı görüş taraftarlarının savunduğu gibi cinsiyet farklılıkları biyolojik olarak belirlenmiyorsa ve **sosyal olarak inşa** ediliyorsa, kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri değişebilir demektir. Aynı şekilde cinsiyetçi kalıp yargılar da değişmeye açık olabilir ve hepsinden önemlisi toplumda erkek egemenliği son bulabilir.

TOPLUMSAL CİNSİYETİN FEMİNİST PERSPEKTİFLİ SOSYOLOJİ İÇİN ÖNEMİ

Toplumsal cinsiyet konusunda en kapsamlı araştırmaları Amerika’da psikiyatrist ve psikanalist Robert Stoller yaptı. 1968 tarihli ‘Sex and Gender’ (Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet) isimli kitabında kadınlık ve erkeklik durumlarını birbirinden ayırmak için bu kavramı ilk kez kullandı (Gonzales and Seidler, 2008). İngiltere’de Ann Oakley, 1972 senesinde ‘Sex, Gender and Society’ (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) isimli kitabında cinsiyet ve kişilik, cinsiyet ve zekâ arasındaki ilişkileri tartıştı ve toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl öğrenildiğini anlattı.

Ünlü Fransız felsefeci ve yazar Simon de Beauvoir’ın 1949’da yazdığı ‘İkinci Cins’ kitabında ‘Kadın doğulmaz; kadın olunur’ şeklinde ifade ettiği bu toplumsallaşma sürecinin özellikleri araştırılmaya başlandı.

Toplumsal cinsiyetin feministler tarafından kavramsal bir araç olarak kullanılmasının önemli bir yararı daha olmuştur: Bu kavramla, gündelik uygulamalar ve varsayımlar içinde gizlenmiş iktidar ilişkilerinin üzerini örtün ortüyü kaldırmak mümkün olabilmıştır.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, bütün insanların haklarının korunması için İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hazırlanmış en kapsamlı uluslararası sözleşmeydi. Ancak kadınların her alanda haklarının ihlali ve onlara karşı uygulanan ayrımcılık o kadar yaygın, o kadar sistematikti ki, bu sözleşmenin kadınların haklarını korumada yetersiz kaldığı gerekçesiyle Birleşmiş Milletler tarafından ‘**Kadınlara Karşı her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslar arası Sözleşmesi**’ hazırlandı.

Toplumsal cinsiyet merceği: Toplumsal cinsiyeti her türlü toplumsal olguda görebilmemizi sağlayan; bize

‘toplumsal süreçler, standartlar ve fırsatlar, sistematik bir biçimde kadınlar ve erkekler için nasıl ve neden farklıdır?’ sorusunu sorduran bir kavramsal araçtır.

Judith Stacey ve Barrie Thorne (1998), disiplinler içine feminist bilginin iki aşamalı olarak katıldığından söz ederler. Birincisi, onların ‘boşlukların doldurulması’ dedikleri aşamadır. Bu aşamada cinsiyetçi yanlılıklar düzeltilmeye ve kadınların deneyimlerinden yeni çalışma konuları yaratılmaya çalışılır. İkinci aşama **paradigma değişikliğidir**. Paradigma değişikliği, bir disiplinin temelinde yatan kavramsal çerçevelerde ve disiplini yönlendiren varsayımlarda değişim ve dönüşümlerin olmasıdır.

Feminist bakış açısı ile yeniden canlanan veya yeniden inşa edilen sosyoloji konuları cinsellik ve beden, kimlik ve farklılık, görsel ve kültürel sosyolojilerdir. İkinci grupta feminist bakış açısının oldukça önemli etkiler yaptığı alanlar gelir: sağlık ve hastalık; aile, ev içi emeği, çalışma ve emek, istihdam, eğitim, suç, medya ve popüler kültür. Sosyolojinin feminist perspektife en dirençli olduğu alanlar ise sosyal sınıf ve tabakalaşma, siyaset sosyolojisi ve sosyolojik kuramdır.

TOPLUMSAL CİNSİYETİN DİŞER SOSYAL BİLİM DALLARINDA YARATTIŞI FEMİNİST ETKİLER

Antropoloji: Toplumsal Cinsiyete En Açık Disiplin

Antropoloji alanındaki feminist kazanımlar, bu disiplinde paradigma değişikliğinin var olduğunu iddia edebileceğimiz boyutlardadır. Disiplinin temel varsayımları birçok antropolog tarafından sorgulanmıştır. Antropolojinin toplumsal cinsiyet merceğini diğer disiplinlerden daha önce ve daha yetkin kullanabilmesinin bir nedeni, bu disiplin içinde kadın antropologların görece çokluğudur. İkinci neden, antropolojinin ilgi alanına giren toplulukların daha çok küçük ölçekli olmasıdır.

Uzun bir geçmişi olan ‘avcı erkek’ tezine karşı bir tez olarak, kadınlara insan zekâsının ve kültürünün gelişiminde aktif bir rol veren ‘toplayıcı kadın’ tezinin önerilmesi de önemli bir adımdır.

Tarih: ‘Yazılmayanları’ Yazmak

Toplumsal cinsiyet bakış açısı tarih alanına 1980’lerde feminist tarihçilerle girdiğinde tarih yazımı şöyle eleştirildi: Tarih, erkeklerin kamusal alandaki (devletparlamento-ordu-fabrika) hayatlarını ve yaptıkları siyaseti anlatan bir bilim dalıydı. Tarih olarak hatırladığımız geçmişte kadınlar da yaşamışlardı, ne var ki onlar ‘yazılmamışlardı’; yazılmayınca da tarih içinde yer alamamışlardı. Tarihçilere göre kadınlar özel alanda (ev hane-aile) basit ve sade, birbirini tekrarlayan, ilginç ve yazmaya değer olmayan hayatlar sürmüşlerdi ve haklarında tarih kitaplarına yazılabilecek çok az şey vardı. Feminist tarihçiler tıpkı başka gruplar gibi (örneğin azınlıklar, köleler) kadınların da tarih dışı bırakılmış olduklarına dikkat çektiler.

Ünlü tarihçi E.P.Thompson’un 1730-1832 yılları arasında, işçi sınıfını ve sınıf ilişkilerini konu alan kitabında (İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu) çalışan kadınlara hiç yer verilmediğini, 1875-1914 yıllarını incelediği İmparatorluk Çağı kitabında ise sadece orta sınıf kadınlardan bahsedip işçi sınıfı kadınlarını ihmal ettiğini göstererek onu eleştirdiler.

Sheila Rowbotham’ın 1973 tarihinde yayınlanan ‘Tarihten Gizlenen: Kadınların 300 Yıllık Ezilmişliği ve buna karşı Mücadele’ isimli çalışması bu çalışmalara öncülük etti.

Psikoloji: Güçlü Deneysel Paradigma

Sue Wilkinson, feminizmin psikolojiye etkisini tartıştığı çalışmasında, psikolojinin feminizme çok ihtiyacı olduğunu ama buna karşılık bu disiplinin en dirençli disiplinlerden biri olduğunu yazar

Fişek’e göre, bu kuramlar çevresel bağlamdan kopuktur. Bu kuramlarda çevresel, sosyal yapı değişkenleri, toplumsal değerlerin ve stereotiplerin (kalıp yargıların) etkileri sistematik olarak yer almaz.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerini ele alan, bununla da kalmayıp bu ilişkilerdeki hızlı değişimin bilincinde olan ve toplumsal güçler ile birey psikolojisi arasında karşılıklı etkilemelerin olduğunu dikkate alan psikoloji araştırmalarına gereksinim vardır.

FEMİNİST KURAMLAR

İkinci dalga feminist hareket ile feminist kuramsal tartışmaların (toplumsal cinsiyet) başlaması aynı tarihlere rastlar. Feminist harekete öncülük etmiş yazarlar ve onların düşünceleri, hem kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların sorgulanmasına hem de kadınların toplumdaki ikincil konumlarını ve tabii oluşlarını açıklamaya çalışan kuramların oluşmasına başlangıç olmuştur. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet tartışmalarının gelişim tarihi aslında feminizmin bir tarihi olarak da düşünülebilir. Bu tarih aynı zamanda sosyal bilim, hatta bilim tarihi ile ‘paralel’ bir gelişim göstermiştir.

Feminist düşünürler, kadın kavramının, tüm diğer kuramların toplumsal çözümlemede analiz birimi olarak ele aldıkları ‘birey’ kavramı ile incelenmesinin yetersiz olacağını savunmuşlardır. Kadını da erkek gibi bir birey olarak ele almanın, toplumsal cinsiyet farklılıklarının önemini açığa çıkaramayacağını ve toplumsal eşitsizlikleri

gizleyeceğini ve ileri sürmüşlerdir.

Öncüler Kimlerdi?

Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Kadın Örgütü'nün kurucularından olan Betty Friedan varlıklı orta sınıf kadınların bile sınırlandırılmış bir yaşantı sürdürdüklerini anlattı (Kadınlığın Gizemi: 1963) ve mutlu ev kadını mitini yıktı. Kate Millett, Kolombiya Üniversitesi'nde hazırladığı doktora tezinde (Cinsel Politika: 1970), politik bir kurum olarak ataerkillik konusunu çözümlenmeye girişti. O da Ulusal Kadın Örgütü'nün bir üyesiydi. Kanada'lı Shulamith Firestone, Şikago Kadın Özgürlüğü Birliği başta olmak üzere birçok kadın derneğinde aktif feminist politika yaptı. 1970 yılında henüz 25 yaşındayken daha sonra diğerleri gibi bir klasik olacak 'Cinselliğin Diyalektiği' kitabını yazdı. Firestone, toplum içindeki en etkili farklılıkların sınıflar arası değil, cinsiyetler arası olduğunu belirtti. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ataerkil toplumlar tarafından yaratıldığını, kadınların erkeklerle eşit olamamasının da onların doğurganlığı ile ilgili olduğunu ileri sürdü.

İngiltere'de Juliet Mitchell (Kadının Yeri: 1971), kadınların konumlarının onların üretimde (ev içi ve dışında katıldıkları üretici faaliyetlerde) ve yeniden üretimde (çocukları doğurmak, onları besleyip büyütme, terbiye etmek) oynadıkları roller tarafından belirlendiğini iddia etti. *Psikanaliz ve Feminizm* kitabında ise ataerkilliğin, kadınların değişimi ve enest tabu ile ilgisini kurdu. Fransa'da Simone de Beauvoir '*İkinci Cins*' (1949) kitabı ile çağdaş feminist anlayışın en önemli örneklerinden birini vermişti. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1952 yılında yayınlanan bu kitabı feminist düşünürler 1960'ların sonunda adeta yeniden keşfettiler ve kullandılar.

De Beauvoir'in feminist kurama katkısı, kadının kültürel ve siyasal konumunu açıklamak için varoluşçu bakış açısını kullanmış olmasıdır. Ona göre, bir kültürde erkek olumlu ve norm olarak kurulurken, kadın olumsuz, normal dışı, yani kısaca 'öteki' olarak kurulur. Feminist bir sosyolog ve psikanalist olan Nancy Chodorow toplumsal cinsiyet farklılıklarını yansıtan kişiliğin ailenin psiko-dinamiği içinde biçimlendiği tezini savundu.

Feminist kuramcılar son otuz yılda çok yol kat ettiler ve **kadınları merkeze alan** kuramsal çalışmalardan **toplumsal cinsiyeti merkeze alan**, (kadınlar ile kadınlar arasındaki ilişkiler ve kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkiler) anlamaya çalışan kuramsal çalışmalara doğru, üstelik de kuramların sentezine ulaşmaya çalışarak ilerlediler.

Liberal Feminist Kuram

Liberal feminizm hem bir düşünce biçimi ve yaklaşım, hem de bir kuramdır. Bu yaklaşımda kadınların konumu, onların eşit haklara sahip olamayışları ve kamusal yaşama katılmalarının engellenmesi ile ilişkilendirilir. Liberal feminizm, liberal siyasal düşünceden erkek ve kadınların aynı olduğu anlayışını miras alır. Bu 'aynılık', erkeklerin ve kadınların rasyonel düşünme ve rasyonel eylem için (insan) kapasitelerinin eşit olması anlamındadır. 'Mademki kadınlar ve erkekler aynıdır, o halde kadınlar erkeklerin yaptıkları her şeyi yapmalıdır' ve 'erkeklerin sahip olduğu her şeye sahip olmalıdır' sonucu çıkarılabilir.

Onlara göre kadınların eşit olmayan konumları, kamusal alanda (ev ve aile dışında) tam katılımlarını engelleyen yapay engellerin bir sonucudur. Bu bağlamda önemli siyasal amaçlardan bir tanesi, fırsat eşitliğidir.

Diğer feminist kuramcılardan farklı olarak liberal feministlerin 18. ve 19. Yüzyılda yaşamış öncüleri olmuştur. 'A Vindication of the Rights of Women (Kadın Haklarının bir Savunusu' (1792) isimli eseri yazan **Mary Wollstonecraft**, 18. Yüzyıl liberal feminist düşüncesinin en bilinen ismidir.

Wollstonecraft'a göre hayatın önemli işleri, aklın geçerli olduğu kamusal alanda erkekler tarafından yapılırken, önemsiz hazlar kadınlar ile ilişkilendirilmiştir ve onların yaşadığı özel alana (ev) aittir.

John Stuart Mill'e göre, "kadınların bağımlılık konumlarını sürdürmelerinin nedeni, geleneksel kadınlık rolünün devamından öte, erkeklerin onları orada tutma isteğidir. Kadınları kamusal alanın dışında tutmanın temeli, 'erkek cinsinin çoğunluğunun henüz eşitleri olan bir kadın ile birlikte yaşama düşüncesine tahammül edememeleri ve bundan dolayı kadınların ev hayatındaki ikincil konumlarını sürdürme isteğidir" 1869'da yayınlanan '*The Subjection of Women*' (Kadınların Boyun Eğmişliği) kitabında yapılması gerekenleri şöyle sıralar: Kadınların önündeki engellerin kaldırılması, tüm yurttaşlık konularında kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınması, kadınların bütün saygın mesleklere girebilmeleri ve öğretim kurumlarından faydalanabilmeleri ve kocanın karısının üzerindeki otoritesinin sınırlandırılması.

Çağdaş liberal feministlerden Betty Friedan, '*Kadınlığın Gizemi*' (1963) isimli kitabını Amerika'da yaşayan orta sınıf ev kadınlarının içinde buldukları kadınlık durumunu anlatmak için yazmıştır. Friedan, erkek için olduğu kadar kadın için de kendini bulmanın tek yolunun kendisine yaratıcı gelen bir iş yapmak olduğunu belirtmiştir.

Radikal Feminist Kuram

Liberal feminizm liberal düşüncenin, Marksist feminizm de Marksizm'in öncüllerinden hareket ederken, radikal feminizm böyle bir ana akım kurama kendini dayandırmaz; bu özelliği ile kuramdan değil, eylemden doğmuş bir yaklaşımdır. Bu anlamda bazen feminizmin en saf biçimi olarak tanımlanır. Bu düşüncenin ilk tohumlarını 1960'ların sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde medeni hakları savunan ve savaşa karşı olup, politik etkinliklere katılan kadınlar atmışlardır.

Radikal feminizme göre, kadınların ezilmişlikleri toplumun temel bir sorunudur ve bu ezilmişliğin sorumlusu da ataerkilliktir. **Ataerkillik**, sosyal ve kültürel hayatın her parçasına sinmiş çok gelişmiş bir erkek egemenliğidir.

Radikal feministler Sigmund Freud'un 'anatominin kader olduğu' düşüncesinden ilerleyerek, kadınların ezilmelerini onların biyolojileriyle ilişkilendirirler:

Marksist Feminist Kuram

Marksist Feminizm, 'Acaba Marksist kuram 'kadın bakışı' ile geliştirilebilirse, kapitalist toplumlarda kadınların alta sıralanmışlığı ve ezilmişliği açıklanabilir mi?' sorusuna cevap arayan bir yaklaşımdır. En sade şekli ile Marksist kuram, insan toplumunu ve tarihini anlayabilmenin ancak üretim biçimindeki gelişimi anlamak ile mümkün olabileceğini iddia eder. Marksist feministler için çağdaş toplumun tanımlayıcı özelliği kapitalizmdir

Marksist kuramın temel sorunu, erkeklerin kadınları ev içinde ezme biçimlerine, onların ücretsiz ev emeklerinden elde ettikleri faydaya yeterince vurgu yapmamasıdır.

Michelle Barrett, Marksizm ile feminizm arasındaki ilişkiyi incelerken, kadınların ezilmişliği ile sınıfsal sömürü arasındaki ilişkinin nasıl inşa edildiğini göstermiştir.

Marksist feminist yaklaşım, açıklamalarını Marksist kuramın kategorilerine indirgemesi ve kapitalizme içsel ataerkil ilişkileri hesaba katmaması nedeniyle eleştirilir.

Sosyalist Feminist Kuram

Sosyalist feminizm düşüncesi feminist düşüncenin, Marksist, radikal ve psikanalitik akımlarının keşiştiği bir noktada oluştu. Radikal feminist analizin problemi ise, pornografi, fahişelik, cinsel taciz, dayak, şiddet gibi konularda kadına yönelik baskının maddi temellerini belirlemiş olmasına karşın ataerkilliği evrensel bir olgu olarak görmesiydi.

Sosyalist feministler, kapitalist toplumlar için açıklayıcı olan Marksist kuramı tamamlayacak, sadece sınıf değil, ataerkil ilişkileri de açıklayacak bir kuram arayışı içindeydiler. Bu arayış sırasında bir taraftan geleneksel Marksist feministlerin, diğer taraftan radikal ve psikanalizci feministlerin sınırlılıklarını aşmak için **ikili sistemler** yaklaşımını geliştirdiler. İkili sistemler yaklaşımı, toplumsal cinsiyet çözümlemesini hem kapitalist hem de ataerkil güç ve iktidar ilişkilerine bağlı olarak yaptığı için bu isimle anılır.

Mitchell *Psikanaliz ve Feminizm* isimli eserinde Freud ve Levi Strauss'un görüşlerinden ilerleyerek ataerkilliğin kadınların mübadelesi ve ensest tabu ile ilişkisini kurdu. Mitchell'e göre kadınların ezilmesini ortadan kaldırmak için ne tek başına kapitalizmle ne de tek başına ataerkillikle mücadele etmek yeterli olabilirdi. Bu nedenle Mitchell Marksist stratejilerin kapitalizmi ortadan kaldırmak için, psikanaliz ile ilgili stratejilerin de ataerkillikle mücadele etmek için kullanılmasını önerdi.

Heidi Hartman, ataerkilliği, kadınların aile içinde ve dışında neden erkeklerle göre ikinci planda kaldıklarını ve neden bunu tersinin gerçekleşmediğini anlamakta Marksist analiz kategorilerinin yardımcı olamayacağını düşündü. Hartmann' a göre kapitalizmin Marksist analizi, ataerkilliğin feminist analizi ile tamamlanmalıydı. Hartmann ataerkilliği '*maddi bir temeli olan, erkekler arasında karşılıklı bağımlılık ve dayanışmayı oluşturarak onların kadınlar üzerinde egemen olmasını sağlayan sosyal ilişkiler bütünü*' olarak tanımlar.

Eko-Feminist Kuram (Çevreci Feminist Kuram)

Eko-feministler çoğu zaman kadınların doğaya yakın olduğunu, ancak bu yakınlığın onları güçsüz kılmak için kullanıldığını iddia etmişlerdir. Doğa ile kadınlar arasında olumlu bir birliktelik fikrinin savunucusu Mary Dally ve Susan Griffin gibi yazarlardır. Bu birlikteliği kabul etmekle beraber, geleneksel olarak kadınlarla ilişkilendirilen merhamet ve şiddetten yana olmamak gibi özelliklerin ataerkillik tarafından değersizleştirildiğini de düşünürler

Derin ekolojistlere göre yaşadığımız çevre krizi için suçlanması gereken, 'insan merkezli' dünya görüşüdür.

Fizikçi **Vandana Shiva**, biyo-çeşitlilik ve gen kaynaklarının korunması, gıda güvenliği, büyük şirketlerin egemen olduğu küreselleşme karşısında kırsal yoksulların savunulması ve kadınların güçlendirilmesi gibi faaliyetlerde yer almış çok ünlü bir eko feminist ve aktivisttir. '*Eko-feminizm*', '*Kadın, Ekoloji ve Sağlık*' gibi kitapların da yazarıdır. Shiva, eko-feminizm akımını, Kartezyen indirgemecilik ve Bacon'cu eril bilginin 'doğaya tecavüzüne' karşı koyan temel bir güç olarak nitelendirir ve kadının eril hegemonyanın sınırlarından kurtulduğu zaman kendi özgür ormanında yol alacağını ve vahşi doğasına kavuşacağını vurgular.

Psikanalitik Feminist Kuram

Freud, toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası hakkında yaptığı çalışmalar ve geliştirdiği kuramla ünlüdür. Sosyologlar, Freud'un geliştirdiği psikanalitik kurama her zaman ilgi duymuşlardır. Talcott Parsons kendi çalışmalarından biri olan 'kişilik sistemini' kurarken Freud'dan yararlandı. Wilhelm Reich ve Erich Fromm da Freud'un kuramını kullandılar. Ancak bu yazarlardan hiç biri kadınların erkekler tarafından baskı altına alındıklarından söz etmediler ve bu nedenle de feminist sosyologlar tarafından eleştirildiler. Sikiyatrist Karen Horney ve diğer kadın psikiyatristler bu konu ile ilişkili olarak Freud'un kuramını yeniden gözden geçirdiler ve Freud'un 'kadınlığın kökenleri' başta olmak üzere kadınlık ve erkeklik hakkında söylediklerini tartıştılar. Bu tartışmalar 1960'larda Fransa'da ve biraz daha sınırlı olmakla birlikte Almanya'da yenilendi.

Psikanalitik feminist kuramı geliştiren kuramcılardan önde gelenleri Nancy Chodorow, Carol Gilligan ve Sara Ruddick'tir.

Nancy Chodorow'un '*Anneliğin Yeniden Üretimi*' kitabı Freud'cu kuramın belki de en önemli ve en etkileyici feminist yorumudur. Chodorow, cinsiyete dayalı kişiliğin ailelerin psiko-dinamiği içinde biçimlendiği tezini savunur.

Freud'cu feministlerin, feminist kurama önemli bir katkısı şudur. Freud, annenin, babanın özelliklerine sahip olamamasını ve bu noksanlıktan dolayı duyduğu kıskançlığı 'penis kıskançlığı' olarak tanımlıyordu.

Kültürel Feminist Kuram

Kültürel feminizm ile radikal feminizm arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar vardır. Bu iki tür feminist yaklaşımın örtüşen yanlarından biri, her ikisinde de toplumun radikal bir biçimde yeniden yapılanmasının arzu edilir olmasıdır. Öte yandan, radikal feministler, toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kalkmasının gerekli olduğunu savunurlar; kültürel feministler ise kadınlıkla ilgili özellikleri yüceltir ve bunların değerli olduğunu iddia ederler.

Amerika Birleşik Devletleri'nde kültürel feminizmin doğuşunu, radikal feminizmin ölümü olarak düşünenler vardır. Çünkü kültürel feminizm, özcü bir anlayışla, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları (toplumsal cinsiyet farklılıklarını) değişmez görür; toplumsal cinsiyet temelinde bir ayrımı, yani kadınlarla erkeklerin ayrı olmasını savunur ve sadece kadınların bulunacağı kurumları önerir. Kültürel feministlere göre kadınların erkeklerden farklı özelliklere sahip olmaları kadınlara feminist siyaset yapabilmeye açısından olumlu bir kaynak oluşturur.

Kültürel feministler kadın hareketinin 'manevi potansiyelini' vurguladılar. Feminist maneviyatçılar üç gruba ayrılırlar: Birinci grup, geleneksel erkek merkezli dinleri, özellikle Yahudilik ve Hıristiyanlığın eleştirisini yapanları; ikinci grup, çeşitli tanrıçalı dinleri inceleyen kadın merkezli maneviyatçıları; üçüncü grup da, eko feminist maneviyatçıları içerir. Birinci gruptan Mary Daly, 1970'lerdeki kadın hareketini, manevi bilincin uyanmasını sağlayan 'manevi' bir hareket olarak tanımlar. Bu hareket kadınların zihinlerini ataerkil zincirlerden kurtarabilmelerini sağlayacak yeni bir düşünce ve dil sistemi yaratmıştır.

TOPLUMSAL CİNSİYET TARTIŞMALARINDA SON GELİŞMELER

Toplumsal cinsiyet kavramının postmodernist sorgulamasıyla son on senede yeni bir aşamaya geçilmiştir. Postmodern kuramcıların çalışmaları, sosyal değişim ve feminizmin ve sosyolojinin doğası hakkında yeni sorular sorulmasında uyandırıcı olmuştur. Aynı zamanda feminist bilginin gelişimine daha fazla yansımali yaklaşımın girmesi ile de uyarıcı olmuştur.

Postmodern Feminizm

Postmodernizm açıkça tanımlanmış bir kuram değildir. Bunun yerine, dil, bilgi, akıl, güç, kimlik ve direnme ile ilgili, gevşekçe bir araya gelmiş, birbiriyle bağlantılı olmayan bir düşünceler bütünüdür. Postmodernistlere göre dil, bizim maddi dünya ile kurduğumuz ilişkilere aracılık eder.

Post modern analiz, doğru-yanlış, kamusal/özel, erkek/kadın gibi sabitlenmiş, dolayısıyla anlamlarda bir kararlılık olduğunu varsayan Batı düşüncesinin ikilikli doğasını reddeder.

Weedon'a göre postmodern *feministler, bilimin otorite ve konumunun, gerçeğin, tarihin, iktidarın, ve özneliğin postmodern eleştirisini harekete geçirdiler; postmodern kurama dönüştürücü bir toplumsal cinsiyet boyutu kattılar ve cinsel farklılıkları anlamak için yeni yollar geliştirdiler* (Weedon, 1997: 171). Postmodern feministler, postmodern düşünceleri kullanarak, cinsiyet kimliği ile ilgili tanımlanma ve sınıflamaların, değişmeyen ve kaçınılmaz olarak görülen **biyolojinin bir sonucu olmayıp toplumsal olarak üretildiğini** savundular.

Postmodern feministlere göre cinsiyeti de toplumsal cinsiyeti de yaratan toplumdu. Postmodernizm, politika ve tarih dışıdır; sorumsuzdur, kendi kendisiyle çelişkilidir, bölücü ve politik olarak tehlikeli bir yaklaşımdır.

Judith Butler ve Queer Kuramı

1980'lerin sonunda başlayan ve 1990'larda yükselen bir eğilim, düşünürlerin, kimlikleri ikili görmekten vazgeçme çabasıdır. Diana Fuss ve Eve Kosofsky Sedgwick gibi yazarlar bireyleri toplumsal olarak önceden belirlenmiş ve sabitlenmiş kategoriler içine sıkıştırmanın doğru olmadığını düşündüler ve bu duruma dikkat çektiler.

Queer, heteroseksüel anlayışın dayattığı ikili kimlik (kadın ve erkek) rejiminde (yani toplumsal cinsiyet yapısında) öteki olarak görülenleri ve bu kişilerin eşit haklara sahip olmak için verdikleri mücadeleyi anlatmak için kullanıldı. Bu mücadele, homofobiye (eşcinsellere duyulan öfke) karşı olan anlayışa ve LGBT'lere (eşcinsel, biseksüel ve transseksüel) ayrımcı politikalar uygulayan yönetimlere karşı verilmeye başlandı ve mücadelenin adı da queer hareketi olarak kondu. Bu hareket, tıpkı feminist harekette olduğu gibi kendi kuramını da doğurdu. Queer kuramı 1980'lerin sonunda yapılan akademik konferanslar sonucunda, daha çok üniversitelerin çatısı altında bir çalışma alanı haline geldi ve kendisinden önceki eşcinsel çalışmalarına eleştirel bir yaklaşım getirdi. Gey, lezbiyen, travesti, transseksüel, biseksüel, interseksüel ve benzeri kişilerce, başka bir deyişle 'hegemonik heteroseksist normlara dahil olmayanlarca sahiplenildi. Queer kuramcıları, cinsiyetin sabit olmadığını, bağlamla şekillendiğini, tanımının tarih boyunca koşullara göre değiştiğini savunurlar.

Queer kuramcılarından Eva Kosofsky Sedgwick'in yazdığı 'Dolabın Epistemolojisi' önemli bir çalışmadır. Sedgwick çalışmasında şöyle der: "Modern batı kültürünün herhangi bir veçhesini, modern homoseksüel/heteroseksüel tanımının eleştirel bir çözümlemesini kapsamadan anlama girişimlerinin tümü sadece eksik değil, özünde hasarlı kalmaya mahkûmdur"

Queer kuramının kurucusu olarak anılan Butler, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi) isimli eserinde feminist kuram içinde yaygın olan heteroseksüel varsayımı, yani feminist hareketin kimlikleri kadın ve erkek ikiliği temelinde sabitleştirmesini ve onların ortak özellikler etrafında bir araya getirilerek genellenmesini reddeder. Bu postyapısalcı yaklaşımı ile Butler, sabit kimliklere karşı akışkan kimlikler önerir ve yeniden denetimlenecek kimlikler için 'performative'(edimsel) kavramına başvurur.

Butler için queer kavramının önemli olmasının birinci nedeni, toplumsal cinsiyetleri ve cinsellikleri ne olursa olsun, homofobi ile kavgası olan herkesi bu amaç için bir araya getirmesi ve kimikleştirmeyen bir ittifakı betimlemesidir. Queer teriminin ikinci önemi de şuradadır. "Queer bir kimlik değildir. Bir anlamda kimliğin imkânsızlığıdır. Her türlü kimliğin yoldan çıkarılıp saptırılması, ezber bozacak şekilde 'tuhaflaştırılmasıdır'. Bu yolla kimliğin -her türlü normatif kimliğin- kurucu olduğu kadar baskıcı ve dışlayıcı gücünü de etkisiz hale getirmektedir".

Savran, Türkiye'de cinselliğin queer bağlamında sorgulanmasını olumlu bulur ve bunun heteroseksüelliğin de sorunsallaştırılmasını sağladığını söyler.

İki kuram arasında nasıl bir ilişki kurulabileceğini sorgulayan Bora da "feminist düşünce ile eşcinsel hareketi birleştirici noktanın toplumsal ilişkiler ve iktidar ilişkisi ile bağlantılı olduğunu belirtir"

Bu Özetin tamamını, Çıkmış Sorularını, Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/toplumsal-cinsiyet-sosyolojisi-ady212u?search=SOS311U>